

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ

Нація – це велика, стала група людей, об'єднаних спільним походженням та історією, мовою, культурою, самосвідомістю та певними інтересами. Нація – це явище історичне, яке виникає на певному етапі розвитку людства. Швидке формування сучасних націй відбувається у період розвитку капіталістичних відносин. Важливою умовою формування нації є зростання національної самосвідомості: свідомого згуртування та об'єднання дій її різних представників не тільки на ґрунті усвідомлених ними спільних рис або спільного минулого, але й на ґрунті розуміння ними головних національних інтересів і вироблених спільних цілей (визвольної національної боротьби, національного відродження, розбудови національної державності тощо), досягнення яких сприяло б розквіту й зміцненню цієї нації.

Назва «українська нація», за свідченням Ю. Липи, вперше була вжита за часів Богдана Хмельницького. Саме завдяки перемогам гетьмана у національно-визвольній війні 1648–1654 років, а ще раніше – існуванню Запорізької Січі, українська культурна ідентичність стала визнаним та вагомим чинником політичної історії Європи. Однак укладений 1654 року в Переяславі договір з Росією надовго загальмував самовизначення українського народу. Андрусівські угоди 1667 року, які Москва уклала з Варшавою, поділили українські землі між Польщею і Московією: Правобережжя відійшло до Речі Посполитої, а Лівобережжя з Києвом – до Московського царства.

Суттєво гальмувала розвиток українців політика етноциду. У 1863 р. було заборонено друкувати українською мовою підручники, читанки і тексти до музичних творів (Валуєвський циркуляр), а в 1876 р. – ввозити в імперію видані за кордоном книжки й брошури українською мовою, а також користуватися нею на сцені (Емський указ). Крім того, русифікація і полонізація міст заважали розвитку української традиційної селянської культури, міської української культури і масовому поширенню її серед українства. Незважаючи на все це, діячі української культури створили чудові зразки в галузі літератури (Т. Шевченко, І. Котляревський, Панас Мирний, І. Франко), драматургії і театру (і. Карпенко-Карий, М. Старицький, М. Заньковецька, М. Садовський та ін.), музики (М. Лисенко), образотворчого мистецтва (С. Васильківський, М. Мурашко та ін.). Українська інтелігенція відіграла важливу роль в утвердженні національної самосвідомості свого народу.

За відносно короткий строк молодій державі вдалося визначити засади етнополітики і створити систему регулювання етнонаціональних процесів, що сприяло подальшій консолідації української нації. Тобто було визначено необхідні умови для забезпечення

єдності і цілісності країни у нових історичних умовах, узгодження загальнодержавних інтересів та інтересів усіх етносів, розвитку їх культурної, мовної і релігійної самобутності.

Хоча Україна суто європейська країна, проблеми та тенденції формування її політичної нації найбільше нагадують північноамериканські взірці. Крім осідання на теренах сучасної України великих і малих народів внаслідок потужних цивілізаційних рухів, значна частина її території була заселена в ході колонізації, що розгорнулася в XVI – XIX століттях.

У ній брали участь не тільки етнічні українці (малороси) та росіяни (великороси), але й німці, вірмени, євреї, греки, болгары і т. д. Характер феодальної експансії мала польська (а почасти й румунська та угорська) колонізація українських земель. Але і вона справляла чималий вплив на формування поліетнічності сучасної України. Тому практично всі етнічні групи України закономірно вважають той чи інший (найчастіше – цілком певний) регіон України своєю батьківщиною з не меншими, а то й з більшими підставами, ніж американці – США чи канадці – Канаду.

Український етнос знаходиться на шляху формування і консолідації української політичної нації, тому етнонаціональна ідентичність відіграє важливу роль у національному розвитку. Це обумовлено її змістом. Дослідження свідчать, що процес державотворення є не власне національним, а переважно етнонаціональним. Етнічне і національне – взаємопов'язані процеси. З одного боку, йде націоналізація українського етносу й етнічних меншин, а з іншого – поглиблення їхньої етнічної диференціації, звернення до власного етнічного походження. Ці процеси є позитивними. Український етнос, як і етнічні меншини, розвивається, спираючись на власні джерела розвитку. Матеріальне і духовне взаємопов'язане, тому етнічні меншини виступають як джерела розвитку не тільки в культурній сфері, а й в політичній, економічній, соціальній сферах. За таких умов, національне має характер загального, етнічне виступає як процес національного, тому будь-яка його руйнація веде до видозміни як форми, так і змісту, як самого національного, так і соціального. Сам же етнонаціональний процес – це поєднання етнічних і національних ідентифікаційних чинників, що є основою і важливим фактором формування і консолідації української політичної нації. Це по-перше. По-друге, етнічна ідентичність, як форма самовизначення людини, базується на усвідомленні спільного походження, традицій, цінностей, вірувань, на відчутті історичної та міжпоколінної спадкоємності. Цей процес, як правило, передує політичному чи державному об'єднанню. Етнос є неформалізованою спільністю і формується лише за умов повного збігу його з державною або з мовною спільностями, а з іншого боку, етнос немає соціально-політичних або економічних структур, а виникнення їх означає процес його націоналізації.

Головний висновок полягає у тому, що етнос – це один з типів соціоцивілізаційної еволюції людини, в основі формування якого лежить природна потреба людей до об'єднання з метою самозбереження та самоідентифікації. Нація ж – етнонаціональна єдність одного або декількох етносів, її формування зумовлено певною об'єктивною єдністю – територіальною, економічною, мовною, культурною, що надалі під дією трансформаційних процесів може змінюватися і політизуватися. Саме це останнє і засвідчує початок формування нового соціоцивілізаційного типу людини. Нація ж – це вища форма соціальної самоорганізації людства.

До головних цінностей національної ідентичності відносять: національну свідомість і спільне громадянство, культурні і громадянсько-політичні цінності, національні інтереси і традиції, юридичні права і політичні інститути, перспективи політичного розвитку і суверенітет держави. По-третє, критеріями етнонаціональної ідентичності є мова, свідомість, історія суспільства, державотворення, сама людина як істота суспільства, її пізнання в етнонаціональній, соціальній, політичній, економічній, духовній сферах, а також через систему освіти, науки, виховання, культури. Національна свідомість – це критерій ідентифікації нації у соціокультурному, політичному, геополітичному напрямках. Однак, за вище проаналізованих причин ідентифікації українського етносу ще не сталося, тому поки що не вдалося вирішити стратегічні завдання побудови демократичної, правової держави, а також сформувати і консолідувати українську політичну націю. По-четверте, аналіз етнічної і національної ідентичності здійснюється за характеристиками, які представляють таку типологію, як: етнокультурний, політичний і національний процеси, ідентифікаційні ознаки і інтегруючі чинники, світоглядна парадигма, історичний, етнополітичний та етносторонній досвід. Все це потребує ретельного вітчизняного погляду, своєї джерелової бази, на основі якої буде вироблятися етнонаціональна ідентичність, а значить, формуватися і консолідуватися українська політична нація. По-п'яте, проблемою етнонаціональної ідентифікації залишається: глибока деетнізація і денационалізація українців, етнічних і етнографічних груп. Успішне вирішення цього завдання пов'язується зі здійсненням двох взаємопов'язаних проблем, з одного боку, включенням природної енергії українців у процес самозбереження, саморозвитку і націотворчий процес, а з іншого – вивільнення національної самосвідомості від колишньої політико-ідеологічної зашореності, позбавлення комплексу меншовартості, здоровий глузд у питаннях геополітики. По-шосте, невирішеними проблемами також, що стосується феномена етнонаціональної ідентичності, є: не вироблено нових методологічних засад дослідження процесів етнооб'єднання, або деякі західні теорії, на які спираються вітчизняні вчені, не відповідають сучасним етнічним і політичним процесам, що відбуваються в Україні; проблемою залишається розробка

методики етнополітичних, соціологічних досліджень з урахуванням специфіки етнопонаціональної ідентичності, її рухливості, об'єктивності і суб'єктивності, особливості ознак тощо; парадоксом є те, що деякі із вчених використовують західні теорії, що ігнорують українську культуру, далекі від особливостей соціально-політичного, економічного розвитку України, тому в таких працях робляться висновки з точністю до навпаки.

Список використаної літератури:

1. <http://pidruchniki.com>
2. <http://osvita.ua>
3. <https://mydisser.com>
4. <https://studopedia.su>
5. Гурик М., Шумка М. «Каста луччих людей» у соціально-філософському вченні Дмитра Донцова [Електронний ресурс] / Мирослава Гурик, Михайлина Шумка // Наукові записки Національного університету Острозька академія. – 2011. – Вип.8. – С. 36-46.
6. Світоглядні та соціокультурні засади формування модерної української нації: монографія / Т.В. Гончарук, Н.В. Гнаевич, М.І. Гурик, О.М. Рудакевич, Р.Ю. Чигур, М.Л.Шумка; за ред. професора О. М. Рудакевича. – Тернопіль: ТНЕУ, 2015. – 256 с.
9. Шумка М. Л. Феномен традиції як духовна основа формування модерної української нації / Михайлина Леонівна Шумка // «Суспільні науки XXI століття: перспективи та пріоритетні напрями досліджень»: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпропетровськ, 3-4 жовтня 2014 р.) – Дніпропетровськ: НО «Відкрите суспільство», 2014. – 120 с. – С. 84-88.
10. Гончарук Т. В., Шумка М. Л. Громадянське суспільство в Україні: проблеми становлення та потенціал / Т. В. Гончарук, М. Л. Шумка // Матеріали міжнародних філософсько-економічних читань. – Львів, 2011. – С. 215-222.